УДК 802.0 - 314.1 + 82.085: 34

ВИКОРИСТАННЯ СИНОНІМІВ В СУДОВИХ ПРОМОВАХ: ПРАГМА-РИТОРИЧНІ АСПЕКТИ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Скуратовська Т.А., аспірант

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Багатство словника судового оратора, який промовляє звинувачувальну або захисну промову в залі суду, емоційність його мовлення, точність вибору слів багато в чому залежить від вміння використовувати синоніми. Кожний з синонімів, маючи свій відтінок значення, виділяє якусь певну особливість якості предмета, явища або певну ознаку дії, а в сукупності синоніми сприяють більш глибокому, всебічному опису явищ дійсності, що підвищує переконливість судової промови. Проведений аналіз захисних та звинувачувальних промов у судах США (1951-1999 рр.) дозволив виявити особливості використання синонімів в юридичному дискурсі та визначити основні функції семантичного (синонімічного) повтору.

Завдяки своїй здатності виявляти та відтіняти різні аспекти змісту синоніми широко використовуються в юридичному дискурсі. Як свідчить судова практика, промови в американських судах нерідко тривають протягом багатьох годин, навіть днів, після чого присяжним виявляється важко утримати в пам'яті усі моменти такого довготривалого усного виступу [1;310]. При цьому вирішальним для судового оратора виявляється вміння користуватися "лінгвістичною косметикою" [2;208], суть якої полягає в тому, щоб одну й ту ж саму думку виразити по-різному, надати їй відтінок, що найбільше відповідає меті мовця. Повтор одного й того ж факту або міркування іншими словами дозволяє уникнути тавтології і в той же час надає можливість скористатися усіма переконуючими засобами повторення – притягнення уваги до думки, що висловлюється, полегшення розуміння та засвоєння знань, закріплення інформації в пам'яті [3;132]. Мовленнєві повтори та зумовлений ними звуковий ефект, що ніби примножує кількість думок, що висловлюються, створюють сприятливі психологічні умови для засвоєння присяжними найбільш важливих міркувань оратора. Крім того, вміння використовувати синоніми вказує на багатство словникового запасу судового оратора, а це підвищує довіру до нього, створює гарне враження у присяжних і суду, стимулює зацікавленість [4;275].

Відомо, що на вибір аргументатором мовних засобів аргументації впливають соціальні та психологічні фактори [5;4]. У виборі синоніма як такого мовного засобу виявляється суб'єктивізм мовця в оцінці того чи іншого предмета дійсності або явища. Мовець обирає синонім залежно від того, до кого він звертається з промовою, враховуючи притаманні тому лексикон, форми вираження, соціальний статус і т.д. [6;52]. Характер асоціацій, пов'язаних зі словом та його значенням, може бути досить тонким і базуватися на певних знаннях.

Синоніми відзначаються не тільки рівнозначністю або взаємозамінністю - існування синонімів при тотожності або близькості значень передбачає відмінність між ними. Комунікативна цінність синонімії базується не стільки на тотожності семантики мовних одиниць, що характеризуються синонімічними відносинами, скільки на їх відмінності [7;9]. Саме ця особливість синонімії – наявність розбіжностей – забезпечує їх подальше існування і визначає основні функції синонімів.

Аналіз показав, що основними функціями синонімічного повтору в юридичному дискурсі є функції уточнення, заміщення, оціночна та емотивна.

Використання синонімів може бути викликано необхідністю пояснити, розкрити і тим самим зробити більш зрозумілим зміст поняття. Найпоширенішою функцією синонімічного повтору в юридичному дискурсі є *функція уточнення (пояснення, диференціації, поширення, інтеграції)*, коли кожний наступний синонім доповнює значення попереднього, уточнює певні характеристики предметів та дій або пояснює їх*: When he appealed before the grand jury, the president admitted, he did not deny, an inappropriate, intimate, wrongful personal relationship with Miss Lewinsky (CGC).* У наведеному прикладі функція уточнення (доповнення значення) реалізується завдяки використанню синоніма слова *admitted* у формі антоніма з заперечувальною часткою - *did not deny*. Розглянемо ще один приклад: *I submit he didn't because it didn't happened. It never happened. This is a simple fabrication. Nothing was ever found, there is no visible proof of this at all (WK).* Тут синонімічний повтор використовується з метою пояснення дії: цього ніколи не було, тому що немає доказів цього, отже це – проста фальсифікація. У промовах судових ораторів функція

уточнення є основною функцією синонімів, оскільки на суді необхідна максимальна точність у характеристиці підсудних, їхніх вчинків, обставин справи. Функція уточнення сприяє насамперед реалізації текстової граматичної категорії зв'язності, вказуючи на її первинність, оскільки уточнення передбачає наявність додаткової інформації, а це, у свою чергу, приводить до реалізації граматичної категорії інформативності в тексті [8;14].

Для пояснення слів-умовних найменувань залучаються слова та лексикалізовані стійкі словосполучення, що носять дефінітивний, визначальний характер. Найчастіше в цьому випадку використовуються синонімічні пари, як у наступному прикладі: *The process facing you, the jurors, is not a case in which there is great difficulty. It is not a problem of fitting a round peg into a square hole. Quite the contrary. We have a case here in which the fit between fact and law is as precise as the finely tuned mechanism of a Swiss watch. The evidence that President Clinton committed perjury and obstruction is overwhelming (RRB).*

Контекстуальні синоніми, на противагу мовним, індивідуалізують явища, виділяють у них ті ознаки і якості, які видаються мовцю важливими і значущими, виконуюючи *оціночну функцію*. Контекстуальні синоніми більш яскраво та глибоко дають оцінку тому, що зображується, і найчастіше негативну експресивно-емоційну оцінку, наприклад: *Bill Haywood can't die unless you kill him. You have got to tie the rope (CD).* Синонімічний повтор може використовуватися для вираження негативних почуттів (обурення, гніву, невдоволення), насмішки, сарказму: *Let us hear what this great authority said, this intellectual moll, this Puritan little girl from New England (EB).* Проте, можливі випадки використання синонімічного повтору для створення позитивної оцінки явища або, найчастіше, дії: *By his own plea of guilty, by his own voluntary act, without weaving a web of lies in an attempt to deceive you, he has made himself liable to the death penalty, too (IS).*

Досить часто використовується прийом нанизування синонімів, який дозволяє більш повно назвати характерні риси осіб, ознаки явищ, виразити певне ставлення до них, посилити експресивність мовлення [9;121]. Це *експресивно-стилістична (емотивна) функція* синонімів, яка характеризується тим, що до логіко-предметного значення слова додається емоційно-експресивне. Нанизування синонімів часто створює градацію – посилення значення певної ознаки, дії, стану, наприклад: *These are rough problems, terrible problems, and as has been said by everybody in this country, they are so enormous that they stagger the imagination (MC). If this is such a terrible crime, and I tell you, gentlemen, it is a serious crime, a most serious crime, don't you think that the Greenglass put it over the Government when Ruth Greenglass wasn't even indicted? (EB)*

Синоніми, поєднані безсполучниковим зв'язком, допомагають у створенні деструктивної фігури ампліфікації. Як правило, у цих випадках синоніми мають однорідне стилістичне забарвлення, і їх значення тісно пов'язані. У результаті створюється концентрація смислів, їх нагнітання та, як правило, помітна емоційність. Ця форма використання синонімів часто виступає показником збудженого емоційного стану мовця: *We have carried our burden, and it now becomes your duty to render the only appropriate sentence, punishments, and adjudications you can make in this case (AD). We have the manner of killings, killings that indicate that it was a rage killing, that is was a fury killing (MC).*

Більшу інтенсивність ознаки та емоційність виражають сполучення більше двох синонімів: *Some people think that because the defendant in this case is a celebrity, that perhaps he is someone above the law, that there ought to be special rules for him, that somehow he should be treated differently that any other defendant (DAR). It is the fact, the uncontradictory fact, the unbelievable fact, the endeavored to be forgotten fact (JD).*

Функція заміщення (тотожності) зумовлена вимогою стилістично різноманітити промову, уникнути повторення в ній одного й того ж слова. Ця функція передбачає спільне поняття, тотожність лексичного значення, спільну валентність, однакові дистрибутивні моделі [10;35] і, отже, повну взаємозамінність синонімів: *We have established beyond reasonable doubt every element of every offense that we have charged, and the facts clearly demonstrate that those acts were unjustifiable and without excuse (AD). The oath. In many ways the case you will consider in the coming days is about those two words "I do", pronounced at two Presidential inaugurations by a person whose spoken words have singular importance to our nation and to the great globe itself (RHH).*

Часто синоніми виконують одночасно декілька функцій, наприклад: *The judge instructed you regarding the offense of unpremeditated murder, which contains that same elements as the offense of premeditated murder with the exception that when the act of killing is committed, the intent to kill is simultaneous with the act of killing. There was no premeditation. He didn't think about it before he did it. It was a spontaneous thing on his part. He formulated the idea of killing simultaneously with the act of killing, a sudden act (AD).* У наведеному уривку з промови використовується синонімічний ряд з 5 синонімічних речень. Тут синонімічний повтор застосовується для ампліфікації і виконує експресивно-стилістичну функцію. Поряд з цим застосовуються синоніми-словосполучення, у яких синонімічними є як іменники (*murder - thing - act*), так і прикметники (*unpremeditated – spontaneous – sudden*), і синонімічний повтор реалізує функцію заміщення.

Отже, проведений аналіз захисних та звинувачувальних промов у судах США дозволив виявити особливості використання синонімів в юридичному дискурсі та визначити основні функції синонімічного повтору: уточнення, заміщення, оціночну та емотивну. Здатність синонімів виявляти та відтіняти різні спекти змісту, сприяти більш глибокому та всебічному опису явищ дійсності перетворює синтаксичний повтор на ефективний мовний засіб аргументації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Law and Psychology: The Broadening of the Discipline. – Durham (N.C.), 1992.
2. Павлова К.Г. Психология спора: логико-психологические аспекты. – Владивосток, 1988.
3. Скуленко М.И. Убеждающее воздействие публицистики (основы теории). – К., 1986.
4. Speechmaking: An Introduction to Rhetorical Competence. – New York, 1991.
5. Бєлова А.Д. Лінгвістичні аспекти аргументації (на матеріалі сучасної англійської мови). Автореф. дис… докт. філол. наук. – К., 1998.
6. Гречко В.А. Лексическая синонимика современного русского языка. – Саратов, 1987.
7. Храпатая М.Н. Контекстуальная синонимика в современном английском языке. Автореф. дис… канд. філол. наук. – Л., 1987. 9. 10.
8. Єфремова Н.В. Семантичні та функціональні особливості синонімічних опозицій англійських дієслів. Автореф. дис… канд. філол. наук. – К., 2000.
9. Ивакина Н.Н. Профессиональная речь юриста. Учеб. пособие. – М., 1997.
10. Ищенко Н.Г. Словообразовательная синонимия в современном немецком языке. – К., 2000.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. RRB – Robert Barr (Clinton Trial) – 1999.
2. CGC – Greg Craig (Clinton Trial) – 1999.
3. RHH – Henry Hyde (Clinton Trial) – 1999.
4. MC – Marsha Clark (Simpson Trial) – 1995.
5. DAR – Christopher Darden (Simpson Trial) –1995.
6. AD – Aubrey Daniels (Calley Court Martial) –1971.
7. WK – William Kunstler (‘The Chicago Seven’ Trial) – 1970.
8. JD – John Doar (Mississippi Burning Trial) –1967.
9. EB – Emanuel Bloch (Rosenberg Trial) – 1951.

IS – Igving Saypol (Rosenberg Trial) – 1951.